

Ars moriendi

Leendert-Jan Parlevliet

Levend hart is een persoonlijk boek. Het gaat over Wim Jansen: hoe hij gelooft, leeft, hoopt en liefheeft. Toch is het boek geen echt egodocument. Het is geen dagboek, autobiografie of een bundeling brieven. Het is een egodocument in de vorm van een beschouwing. Het zijn overwegingen die op papier zijn gezet, nadat Wim Jansen was hersteld van een hartinfarct.

Structuur

De structuur wordt bepaald door de vragen die iemand overvallen als hij bijna dood gaat.

Aan al die vragen is een hoofdstuk gewijd. Wim Jansen heeft er twaalf vragen van gemaakt, wat wil je ook anders als een theoloog een structuur verzint.

In drie hoofdstukken gaat de kern van deze vragen voorop. Ik paraphraseer: zou er iemand van me houden? Zou er iets overblijven van wat ik heb gedaan? Wat gaat er nu met mij gebeuren, blijf ik wel over-eind?

Na deze eerste, alles over hoop halende hoofdstukken komt het boek in meer bezonken vaarwater terecht. Een terugblik volgt, ook opgebouwd aan de hand van vragen die de kern van het leven raken. Dan komt het derde deel waarin de blik vooruit aan de orde komt. Blijft er iets van mij overeind achter de grens van het leven? De laatste vraag is devraag der vragen, die geen vraag is maar een noodkreet: waarom?

Grenservaring

Ik zal alleen ingaan op het laatste hoofdstuk. Het dertiende hoofdstuk dat dezelfde titel draagt als de ondertitel van dit boek: Stervenskunst als levenskunst. De grote vragen van het leven samengevat in één vraag: als het leven op de dood botst wat blijft er dan over? Of persoonlijker geformuleerd: Als je de dood in je lijf hebt gevoeld, leef je dan anders?

Wim Jansen wijst het heel precies aan: het gaat om de ervaring van dat ene moment en de paar dagen daarna. Die kernervaring van onthechting blijft niet als vanzelf bij je. Maar al te gemakkelijk verdwijnt hij weer in de sleur van de dagen. De onthechting en het inzicht moeten worden vastgehouden. Steeds opnieuw weer loslaten van alles wat je afleidt van het wezenlijke. Over wat wezenlijk is gaat de rest van het boek, dat laat zich niet even samenvatten.

Ik snap dat het na zo'n ervaring, erom gaat zo dicht mogelijk bij de kern van je eigen leven te blijven. En als je die kern in een crisis beter leert kennen weet je

ook steeds beter waar je op moet concentreren, dat snap ik ook. De auteur formuleert het wezenlijke in dat laatste hoofdstuk als volgt: bestemd om over te gaan in een gestalte van pure liefde. Bij die mystieke bevlogenheid haak ik af. Met lichte verbazing hoor ik Wim Jansen aan en denk: je hebt het overleefd, niet als gestalte van pure liefde, maar als de oude Wim Jansen, die van elke dag weet te genieten. Die twee zaken schijnen voor hem samen te gaan.

Het mooie is dat deze grenservaring, die zelf volstrekt niet mooi is, een opdracht met zich meebrengt: maak er wat van! Het boek wijst er bovendien op dat iedereen breekbaar en kwetsbaar is en dat er niet veel zaken de moeite waard zijn om je over op te winden, dat is heel heilzaam.

Geeft dit boek nu ook praktische wijsheid voor een evenwichtiger leven? Het geeft geen recepten. Het is een soort gids voor snoeien en wieden. Het is vooral een verslag van een weg die gegaan kan worden. De uitkomst is niet algemeen geldig, omdat het een stap is op een weg. Je kunt niet van de ene op de andere dag een geloofstraditie binnenstappen, laat staan de kern onderscheiden van de bijzaken.

Wim Jansen was al jaren gaande op deze weg. In eerdere boeken heeft hij daar op dezelfde half autobiografische wijze verslag van gedaan.¹ Hij ontwikkelt een eigen variant op het persoonlijke boek.

Egodocumenten

In de geschiedenis van de Kerk hebben egodocumenten een opmerkelijke plaats. De oudste geschreven bronnen van het christelijke geloof zijn de brieven van Paulus. Op een andere manier persoonlijk dan wij in onze tijd kennen, maar wel herkenbaar van één mens die zijn gedrevenheid onder woorden brengt.

Juist onder de geschriften die van blijvende invloed zijn op de theologie, bevinden zich enkele persoonlijke werken. Ik denk dan aan de

Onlangs verscheen van Wim Jansen: *Levend hart; Stervenskunst als levenskunst.*

Bij de presentatie werd een toespraak gehouden die uitliep op een gesproken recensie. De tekst daarvan staat hier afgedrukt.

Leendert-Jan Parlevliet is docent godsdienst aan de Pabo te Vlissingen.

Foto: Anton Sinke

¹ Zie: *De hemel en Jezus en al die dingen* en *Het geheim van de lieflijkheid*

Belijdenissen van Augustinus, de geschriften van de mystieken en in de 20^e eeuw de brieven van Bonhoeffer. Toch zijn dit soort persoonlijke boeken geen regel maar uitzondering. Het is lange tijd niet gebruikelijk geweest om zo heel persoonlijk over theologie te schrijven.

Ik weet nog goed dat ik in het begin van mijn studietijd niet begreep wie mijn hoogleraren bedoelden als ze 'wij' schreven. 'Wij concluderen uit het voorafgaande...'. Was hier sprake van een beleefdheidsvorm? Of werkten zij altijd samen met collega's? Het bleek een goede gewoonte in de wetenschap. Immers als wetenschapper was je schatplichtig aan anderen, voorgangers en tijdgenoten. Ook spreekt uit het gebruik van dat 'wij' een visie op de waarheid. Inzicht wordt opgedaan door zorgvuldige bestudering en wordt gedeeld met anderen die ook goed nagedacht hebben.

Wij hielden daar als studenten al snel mee op. Het paste ons niet. De moderne theoloog schrijft 'ik'. Het klinkt bescheiden en minder plechtig. Tegelijkertijd is het vrijmoedig in een zekere onbescheidenheid: dit vind ik! En zo zijn wij kinderen van onze tijd. Met een waarheidsbegrip dat fragmentarisch is. Wij doen het met delen van inzicht. Ieder zijn waarheid.

Er kleven ook nadelen aan die persoonlijke invalshoek. Biografie en theologie is een gevaarlijk terrein. Een smal pad omgeven met zompige moerassen. Je kunt belanden in het drijfzand van het persoonlijk getuigenis. Geen enkele verantwoording of toetsing aan de bronnen, alleen het allerindividueelste geluid. Je kunt ook verzanden in parmantigheid. Jezelf teveel te kijk zetten.

Ik vind dat Wim Jansen erin slaagt om het smalle pad te gaan. Zijn boek is persoonlijk, maar niet klef, zijn persoonlijke ervaringen zijn niet de enige toegang tot het boek. Bovendien is zijn schrijfstijl kunstig genoeg om in alle openheid de afstand te bewaren.

Boottocht

Er is nog een merkwaardige kant aan dit boek. Elk hoofdstuk wordt besloten met een gedeelte uit een denkbeeldige boottocht door de hemel. Een fantasie over doodgaan. Over de hemel kunnen we immers slechts in beelden spreken. Natuurlijk is ook dit deel van het boek ernstig bedoeld, maar het is ook op te vatten als relativering. Ik lees die hoofdstukken als noodzakelijke aanvulling op alle uiteenzettingen. Na alle ernstige bespiegelingen over wat waard is om voor te leven, keren we terug tot de fantasie, de verbeelding en het spel.

Zo laat Wim Jansen ook in de opbouw van dit boek zien dat het hem om twee kanten van het leven gaat: ernst en spel, geloof en humor. Of met de laatste zin van zijn boek: 'De kunst om de dood niet meer te vrez en vrolijker en vromer in het leven te staan.'

Jansen, W. *Levend hart; Stervenskunst als levenskunst*, Meinema, Zoetermeer 2005 ISBN 90 211 4046 2

Fascinerende Vertellingen

De canon van de Nederlandse literatuur staat bol van 'beeldenstormende' auteurs: gelovig of ongelovig, provocerend of beschroomd, in harmonie of in gevecht. Ze zijn op zoek naar 'het diepst verborgene, meest weerloze, allerwezenlijkste en onvergankelijkste in onszelf', aldus Gerard Reve in zijn pleitrede tijdens het fameuze 'Ezel-proces'. Op 29 maart organiseert Luce een bijeenkomst over de literaire fascinatie van moderne Nederlanders.

Auteurs als Gerard Reve, Rutger Kopland, Cees Nooteboom, Harry Mulisch en Cesare Pavese hebben geschreven over hun fascinatie voor het onnoemelijke, het goddelijke, het numineuze. Soms spreken ze ironisch zoals Reve, vaak met een knipoog als Bomans. Ze bestormen de hemelen door onze beelden en woorden van en over God te bekritisieren. Ze maken duidelijk dat God altijd groter is dan woorden en beelden beschrijven of uitbeelden kunnen. Ze worden bevangen door schroom voor of worden gefascineerd door het heilige: 'ervaringen vol van verrukkelijke huiver, irrationeel van aard en slechts gevoelsmatig te vatten', aldus de Duitse theoloog Rudolf Otto.

Prof.dr. Jaap Goedegebuure (hoogleraar Moderne Literatuur, Universiteit van Leiden) zal spreken over moderne beeldenstormers als Gerard van het Reve en Rutger Kopland, en dr. Tjeu van den Berk (oud-docent theologie, KTU) over een aantal numineuze ervaringen opgetekend door auteurs als Mulisch, Bomans en Pavese. Beide lezingen worden gevolgd door een korte discussie met de zaal.

Fascinerende Vertellingen

29 maart, van 14.00 uur tot 16.30 uur

Universiteitsbibliotheek Utrecht, Heidelberglaan 3, Boothzaal

Opgave voor 10 maart per e-mail: luce@ktu.nl

Jostan: €25,- (studenten gratis op vertoon van collegekaart)